5/2121/VII

HISTORICKÝ ČASOPIS

ROČNÍK XII 1964 ČÍSLO 3 /1964

ŠTÚDIE

JOZEF JABLONICKÝ

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ POVSTANIE — NOVÁ FÁZA V RIEŠENÍ VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV MEDZI ČECHMI A SLOVÁKMI

Slovenským národným povstaním slovenský národ obnovil na domácej pôde zvrchovanosť Československej republiky, a tým dokumentoval, že nemá nič spoločné so zradnou slovenskou klérofašistickou buržoáziou. Povstaním nastala nová fáza v riešení československých vzťahov. Ak v predchádzajúcom období v teoretickej a propagačnej práci sa kryštalizovali hlavné stanoviská v československých vzťahoch, teraz šlo už o praktické riešenie daného problému. Ak boli v počiatočnom období hnutia odporu pochybnosti — hlavne v kruhoch českej buržoáznej emigrácie — o skutočnom zmýšľaní slovenského národa, ak sa nadhadzovala otázka nejakej „viny" slovenského národa na rozbití republiky, SNP urobilo koniec týmto tvrdeniam a skrytým narážkam. Tlačový orgán KSS Pravda tlmočil iste mienku celého povstaleckého Slovenska, keď v úvodníku venovanom česko-slovenským vzťahom sa písalo: „Nabudúce nebude môcť nikto tvrdiť, že nám bol spoločný štátny život s Čechmi a Podkarpatskými Ukrajincami nanútený, lebo za nový štát bojujeme. Terajšie povstanie, ktoré vedú vo vzornej jednote všetky zložky nášho národa, ľavica i pravica (ak máme použiť bežnú politickú terminológiu), je vlastne uplatnením nášho práva na samourčenie. Slovenský národ vykonáva toto svoje právo so zbraňou v ruke. A svojím bojom proti nemeckým okupantom, odmrštením zapredancov, ktorí predstavujú bratislavskú „vládu", vystavil si najlepšiu legitimáciu pre svoju úplnú rovnosť s Čechmi a Podkarpatskými Ukrajincami v rodiacom sa novom štáte."[1] V takomto duchu boli na povstaleckom území napísané desiatky článkov a prednesené stovky prejavov. S takýmito názormi žili tisícky bojovníkov na povstaleckom fronte. V Slovenskom národnom povstaní vyriekli Slováci odhodlanie žiť s českým národom v spoločnom štáte, v novej Československej republike.

Slovenské národné povstanie sa stretlo s veľkým ohlasom a sympa-

[1] Pravda, č. 17 z 28. 9. 1944. V období SNP sa vo všetkých dokumentoch vychádzalo z predpokladu, že súčasťou ľudovodemokratickej ČSR bude aj Zakarpatská Ukrajina. V tomto zmysle sa aj hovorilo o novej ČSR ako o štáte troch slovanských národov.

tiami u bratského českého národa. Po prvých správach o udalostiach na Slovensku stovky českých vlastencov cez tie najväčšie a najnebezpečnejšie prekážky prichádzali na Slovensko, aby so zbraňou v ruke bojovali po boku Slovákov. Boj slovenského národa bol bojom aj za slobodu českého národa, ktorý bol gniavený surovým okupačným režimom. Slovenské národné povstanie sa stalo príkladom pre hnutie odporu v českých krajinách. Preto nemeckí fašisti sa za každú cenu snažili úplne izolovať Slovensko od českých krajín. Dňa 15. 9. 1944 nemecký štátny minister pre Čechy a Moravu Karol Hermann Frank vydal vyhlášku, ktorou sa pod trestom smrti zakazoval nedovolený prechod slovensko-moravských hraníc (v terminológii fašistov nemecko-slovenské hranice pozdĺž protektorátu Čechy a Morava). Na Slovensku 16. 9. 1944 veliteľ nemeckých okupačných vojsk generál SS Gottlob Berger oznámil, že táto vyhláška sa vzťahuje aj na toho, kto sa neoprávnene odoberie zo Slovenska „do protektorátu Čechy a Morava".[2] Zároveň nemeckí fašisti zosilňovali pohraničné stráže na moravsko-slovenských hraniciach. Sledovalo sa tým znemožnenie prechodu partizánskych oddielov zo Slovenska na Moravu a českých dobrovoľníkov na Slovensko.

Práve v čase, keď nemeckí okupanti zavádzali drastické opatrenia na moravsko-slovenských hraniciach, bol 16. 9. 1944 vydaný predstaviteľmi moskovského vedenia KSČ, členmi vládnej delegácie pre správu oslobodeného územia a ďalšími politickými činiteľmi *Ohlas* československých politických, verejných a vojenských činiteľov v Moskve k českému ľudu s výrazným názvom „Česi po boku Slovákov do boja". Tento ohlas bol rozširovaný tlačou, letákmi a moskovským rozhlasom. Bojová výzva znela takto:

„Ľud český!

Hrdinský zápas slovenského národa zaväzuje ťa, aby si sa aj ty odhodlane vzchopil, uchopil zbraň a rozpútal partizánsky boj proti nemeckým okupantom, ktorí do poslednej chvíli chcú držať české krajiny vo svojich krvavých pazúroch.

Veľká povinnosť spočinula teraz na českom ľude. Slováci sa krvavo bijú nielen za slobodu svojej národnej slovenskej domoviny, lež bijú sa aj za našu slobodu, obetujú krv a životy za spoločnú našu vec, za slobodnú Československú republiku. Nenechajme Slovákov bojovať samotných. Príkazom je, aby sa Česi v boji verne postavili po bok Slovákov a skutkami dokázali žijúce česko-slovenské bratstvo, československú štátnu jednotu, ktorá je základom Československej republiky. Český ľud svojimi doterajšími zápasmi i prinesenými obeťami už dokumentoval svoju vernosť národu a oddanosť republike. No teraz nadišla chvíľa vytvoriť v spoločnom [illegible] front československého oslobodzovacieho zápasu od Karpát a Tatier až [illegible] Šumavu a Krkonoše."[3]

[2] OA v Čadci, fond OÚ Čadca, č. D1-[illegible]/14.

[3] *Za slobodu českého a slovenského národa*, Bratislava 1956, 435; AÚD KSČ v Prahe, č. 1943/50, Ohlas podpísali: Zd. Fierlinger, Kl. [illegible]twald, Fr. Hála, gen. A. Hasal-

Ohlas k českému ľudu bol výrazom spoločných záujmov oboch bratských národov. Význam tohto dokumentu neznižuje fakt, že v dôsledku rozdielnych podmienok sa nepodarilo v českých krajinách viesť odboj takou formou a masovou základňou ako na Slovensku.

Slovenské národné povstanie a jeho revolučné orgány začali na domácej pôde kliesniť cestu novému riešeniu národnostnej otázky v oslobodenej republike, predovšetkým otázku spolužitia Čechov a Slovákov. V celom komplexe problémov sa do popredia dostávali dva kľúčové, navzájom nerozlučne späté problémy. Prvým problémom bolo, aby slovenský národ bol uznaný československou vládou v Londýne a prezidentom republiky za samobytný národ a jeho vzťah k českému národu bol upravený na zásade rovného s rovným. Druhým problémom bolo uznanie SNR za reprezentatívny orgán revolučnej moci na Slovensku a rešpektovať jej právomoc tak, ako sa vytvorila na povstaleckom území Slovenska.

Vieme, že do vzniku SNP v Londýne nepovažovali SNR za vedúci orgán domáceho odboja. O jej existencii v Londýne vedel len veľmi úzky okruh ľudí. Bolo trápne, že napr. ani členovia vládnej delegácie, ktorí boli už na ceste na oslobodené územie, vôbec nevedeli, že na Slovensku existuje ilegálna SNR. Laušman, člen tejto vládnej delegácie, 27. 8. 1944 na porade, konanej v budove Čs. veľvyslanectva v Moskve, keď Šmidke prítomným hovoril o SNR a jej prípravách na povstanie, povedal, že oni v Londýne nič nepočuli o SNR, ale len o Ústrednom národnom výbore, o Šrobárovi a jeho výbore. Členovia vládnej delegácie R. Viest, Fr. Němec, Fr. Uhlíř, B. Laušman a ďalší sa o SNR a jej politickej platforme dozvedeli až od Šmidkeho v Moskve.

Vznik Slovenského národného povstania a konštituovanie SNR ako vrcholného mocenského a politického orgánu SNP vôbec neznamenalo, že v Londýne len tak ľahko ustúpia z pozícií buržoázneho čechoslovakizmu.

Prezident Beneš a čs. vláda v Londýne (hlavne jej MNO) podnikali všetko, aby veľký národnooslobodzovací boj Slovákov vtesnali do svojich politických predstáv a plánov. Z Londýna sa v telegramoch neustále zdôrazňovalo, aby všetko, čo náleží do kompetencie centrálnej vlády alebo hlavného vojenského veliteľstva, bolo rezervované rozhodnutiu londýnskej vlády. Na jeden telegram, odoslaný z Londýna 14. 9. 1944, Predsedníctvo SNR oznámilo 20. 9. 1944 prezidentovi dr. Benešovi do Londýna, že spolupráca s londýnskou vládou je želateľná a vynasnaží sa, aby SNR vo všetkých zásadných otázkach postupovala s vládou jednotne. Ale bolo poznamenané, že vedenie odboja po vojenskej, administratívnej a hospodárskej stránke vyžaduje denne okamžité rozhodnutia, preto nie je možné — už aj z technických dôvodov — v týchto vnútorných otázkach

Nižborský, V. Kopecký, J. Krosnař, B. Laušman, Fr. Němec, Zd. Nejedlý, H. Pika, R. Slánsky, P. Svatý (P. Drtina), gen. L. Svoboda, J. Šverma, Fr. Uhlíř, J. Valo a B. Vrbenský.

obracať sa na vládu v Londýne a SNR musí podľa potreby a okolností samostatne rozhodovať. Predsedníctvo SNR oznamovalo Benešovi, že otázky kompetencie jednotlivých orgánov domácich a zahraničných nie sú pre SNR otázkami prestížnymi, ale díva sa na ne z hľadiska účelnosti pre vedenie boja.[4] Takéto nazeranie na vedenie politických a vojenských otázok nevyhovovalo prezidentovi Benešovi a čs. vláde v Londýne. Preto Slovenská národná rada a jej činnosť nemohla im byť po vôli. Na začiatku SNP ju nechceli uznať za vrcholný orgán národnooslobodzovacieho boja na Slovensku, ktorý otázku vzájomného spolužitia Čechov a Slovákov začal stavať a riešiť na princípe rovného s rovným. Povstalecké územie si chcela londýnska buržoázna vláda podriadiť prostredníctvom vládneho delegáta pre správu oslobodeného územia, ktorý na základe československo-sovietskej zmluvy z 8. 5. 1944 mal prevziať správu československého územia. Úmyslom londýnskej vlády bolo, aby SNR odovzdala moc do rúk tohto vládneho delegáta, a tým ju degradovať. Dňa 24. 9. 1944 oznámila československá vláda v Londýne SNR, že ju považuje za zemský národný výbor a zároveň oznámila, že na povstalecké územie vysiela vládneho delegáta, aby prevzal správu povstaleckého územia v zmysle československo-sovietskej zmluvy z 8. 5. 1944.[5] Toto vyvolalo veľké znepokojenie v radoch SNR. Postoj československej vlády k SNR vyvolal na pôde SNR celkom inú reakciu ako vláda očakávala. V SNR sa začali do popredia stavať otázky pomeru domáceho a zahraničného odboja a vzťah SNR k československej vláde v Londýne. Slovenská národná rada na tajnom zasadnutí 29. sept. prijala uznesenie o vzájomnom pomere domáceho a zahraničného odboja, v ktorom sa SNR jednoznačne a dôrazne označila za vrcholný revolučný orgán domáceho odboja na Slovensku v zmysle nariadenia SNR č. 1/1944 Zb. n. SNR. Kábelogram vlády z 24. sept. považovala za prekonaný situáciou a splnomocenstvá vládneho delegáta pre oslobodené územie vyhlásila za znehodnotenie domáceho odboja.[6] Z čoho vychádzala SNR? Slovenským národným povstaním a vytvorením slobodného povstaleckého územia nastala celkom nová situácia, odlišná od tej, pre ktorú bol menovaný vládny delegát, ktorý prišiel 25. 8. 1944 do Moskvy, aby sa ujal správy československého oslobodeného územia. Československá vláda v Londýne vychádzala z predpokladu, že na Slovensku vznikne československá štátna moc iba v stopách oslobodzujúcej Sovietskej armády, resp. cestou buržoázno-vojenského prevratu. Povstalecké územie nebolo oslobodené Sovietskou armádou, a preto sa naň nemohla vzťahovať československo-sovietska dohoda o správe oslobodeného územia. Na povstaleckom území nebolo treba vládnej delegácie so starou kompetenciou. V záujme veci

[4] SÚA v Prahe, fond PMR-L, Zpráva zo Slovenska z 20. 9. 1944.

[5] *Slovenská národná rada 1943—1949*, Bratislava 1949, 34—35; Bohuslav Laštovička, *V Londýně za války*, Praha 1960, 423.

[6] AÚD KSČ v Prahe, zbierka č. 38, arch. j. 66; *Slovenská národná rada 1943—1949*, Bratislava 1949, 39.

mala československá vláda iniciatívne a čím skôr uznať zvrchovanú právomoc SNR na povstaleckom území.

Dňa 7. 10. 1944 prišla na povstalecké územie vládna delegácia na čele s ministrom Františkom Nemcom s úmyslom prevziať vládnu moc. V povstaleckej Banskej Bystrici bola síce privítaná, ale moc do jej rúk vydaná nebola. SNR kategoricky stála na svojom stanovisku z 29. 9. 1944 a vo svojom ďalšom uznesení zo 16. 10. 1944 vyhlásila, že bude vykonávať celú zákonodarnú a výkonnú moc na celom území Slovenska v jeho predmnichovských hraniciach, a to bez ohľadu na to, či jednotlivé časti štátu budú oslobodené vlastnými silami alebo spojeneckými armádami. Podľa uznesenia SNR situáciou vzniknutou na Slovensku mení sa i funkcia a rozsah činnosti vládneho delegáta, pokiaľ ide o územie Slovenska. Vládneho delegáta, resp. člena vlády, považovala Slovenská národná rada iba za prostredníka medzi ňou a prezidentom a československou vládou v Londýne, ako aj za prostredníka medzi SNR a veliteľstvom sovietskych vojsk podľa československo-sovietskej zmluvy z 8. 5. 1944.[7] Londýn bol týmito uzneseniami SNR pritlačený k múru. Kategoricky zotrvávať na svojich plánoch a postaviť sa proti SNR znamenalo dostať sa do konfliktu s národnooslobodzovacím bojom slovenského ľudu, čo mohlo veľmi sťažiť medzinárodné postavenie československej vlády v Londýne a prípadne uzavrieť cestu buržoáznej emigrácii na návrat do oslobodenej republiky. Osud a postavenie poľskej buržoáznej vlády v emigrácii bol pre československú vládu v Londýne varovným príkladom, a preto musela takticky ustupovať a manévrovať.

Stanovisko SNR v otázke spolužitia Čechov a Slovákov v novej Československej republike a jej vzťah k československej vláde v Londýne v plnej miere pochopíme len vtedy, ak stručne poukážeme na postoj KSS a jej vedúcich činiteľov na túto otázku pred SNP a najmä po ňom, pretože KSS v dôsledku svojej ideologickej a organizačnej sily bola iniciatívnym faktorom v SNR po pracovnej a programovej stránke.

Pred SNP (i počas neho) na Slovensku boli ešte stále reminiscencie z rokov 1940—1943, keď z vedenia ilegálnej KSS sa húževnato propagovala myšlienka sovietskeho Slovenska, občas aj požiadavka pripojenia Slovenska k SSSR podľa vzoru baltských republík. Z toho logicky vyplývalo odmietanie Benešom organizovaného odboja, v ktorom do napadnutia SSSR hitlerovským Nemeckom sa objavovali vyložene protisovietske a protikomunistické tendencie. Stanovisko KSS bolo určované na základe inštrukcií moskovského vedenia KSČ. V marci 1940 boli ilegálnemu ÚV KSČ poslané depeše z Moskvy, v ktorých sa o. i. uvádza: „Naše predvojnové heslá sa musia zmeniť. Pod heslom „Obnova Československa" sa teraz skrývajú imperialistické a protisovietske plány. Národnostná otázka stojí teraz ináč, redukuje sa na problém Čechov a Slovákov. Tvr-

[7] AÚD KSČ v Prahe, zbierka č. 38, arch. j. 69; *Slovenská národná rada 1943—1949*, Bratislava 1949, 41.

díme výslovne, že pre našu stranu platí heslo úplného sebaurčovacieho práva pre Čechov a Slovákov. Sebaurčovacie právo znamená právo na samostatnú štátnu existenciu. U Čechov bojujeme za obnovu národnej a štátnej slobody. U Slovákov bojujeme za plnú suverenitu terajšieho slovenského štátu. Boj za sebaurčovacie právo odlišuje našu cestu od cesty svetového imperializmu a Beneša... Slovenský štát je daná základňa pre boj za plnú slobodu Slovákov. Budúci pomer medzi českým a slovenským štátom je otázka sebaurčenia oboch národov a závisí od vojnových udalostí (a výsledkov, pozn. Dimitrova)."[8]

Treba mať tiež na zreteli, že komunistická strana považovala za prvoradú úlohu organizovať boj za zvrhnutie fašizmu. Otázky vnútorného usporiadania republiky sa v prvých rokoch národnooslobodzovacieho boja nestavali ešte do popredia. Ilegálny Hlas ľudu v septembri 1941 písal: „Otázka samostatného štátu, autonómie alebo federácie s bratským národom českým je dnes otázkou druhoradou a bude sa riešiť až po porážke a zničení nemeckého imperializmu. A o túto porážku sa musíme všetci zo všetkých síl pričiniť, lebo toto je dnes hlavné a rozhodujúce."[9] Ale to neznamená, že komunisti sa pasívne dívali na to, čo robí a svojou činnosťou sleduje československá vláda v Londýne. Napríklad v uznesení ilegálneho ÚV KSS z 5. 7. 1942 sa kritizovala a odmietala Benešova reakčná koncepcia konfederácie s Poľskom. ÚV KSS bol toho názoru, že Benešova koncepcia ignoruje právo slovenského národa na sebaurčenie, ktoré komunisti zdôrazňujú, aj keď súčasne presviedčajú slovenský národ o osudovosti spoločného boja a spolupatričnosti s národom českým.[10]

Niektorí komunisti na Slovensku, zapojení na činnosť IV. ilegálneho ÚV KSS, ešte aj začiatkom r. 1943 videli právo slovenského národa na sebaurčenie najlepšie realizované pripojením Slovenska k Sovietskemu zväzu. V ilegálnom Hlase ľudu, ktorý vyšiel po bitke pri Volgograde a bol venovaný 25. výročiu vzniku Sovietskej armády, sa písalo, že slovenský národ po zničení nacizmu „zvolí si jedinú a správnu cestu, socialistickú republiku v rámci SSSR".[11] V tomto Hlase ľudu sa prevolávalo na slávu slobodnej Slovenskej socialistickej republike, čo bolo prejavom nepochopenia bezprostredných vojnových cieľov Sovietskeho zväzu a jeho zahraničnej politiky.

Od druhej polovice r. 1943 zo strany vedenia ilegálnej KSS nebola presadzovaná koncepcia sovietskeho a samostatného Slovenska. V. ilegálny ÚV KSS zhodne s moskovským vedením KSČ stál dôsledne na platforme československej štátnej myšlienky. Pritom KSS sa orientovala na vytvorenie novej republiky, ktorá bude rovnoprávnym štátom Čechov, Slovákov a Zakarpatských Ukrajincov. Za najideálnejší spôsob riešenia

[8] AÚD KSČ v Prahe, bez čísla.
[9] Hlas ľudu, september 1941.
[10] AÚD KSS v Bratislave, inventár č. 1, arch. j. 168.
[11] ŠA v Bratislave, fond KS Bratislava, č. 940/I-VI/1943.

národnostnej otázky v novej ČSR sa považovala federácia, ktorú komunistická strana už za predmníchovskej republiky propagovala, vychádzajúc zo sovietskych skúseností pri riešení národnostnej otázky. Krátko pred SNP, v dokumente O vývoji a situácii na Slovensku, ktorý vedúci činitelia V. ilegálneho ÚV KSS vypracovali v júli 1944 a Šmidke ho priniesol do Moskvy, sa názory členstva KSS vo veci spolužitia Čechov a Slovákov charakterizovali takto: „Čo do budúceho štátoprávneho usporiadania: najradšej kombinácia s SSSR, keď ČSR, tak národne federovaná a socialistická."[12]

Naproti tomu v Londýne československé oficiálne kruhy nebrali do úvahy situáciu v hnutí odporu na Slovensku. Nepočítali s tým, že na Slovensku sú komunistickou stranou zorganizované také sily, ktoré úplne rozvrátia nielen klérofašistický režim, ale pochovajú aj plány buržoáznej emigrácie na také vnútorné usporiadanie obnovenej republiky, do ktorej by Slováci vstupovali ako nerovnoprávny činiteľ. Zo strany komunistov, žijúcich v emigrácii, boli čs. oficiálne orgány veľakrát varované, aby k Slovákom zaujali triezvy a reálny postoj. Vladimír Clementis v predvečer SNP písal, že slovenskí vojaci a partizáni, bojujúci proti fašistom na území Sovietskeho sväzu, vyjadrujú pravé zmýšľanie slovenského národa. U nich idea slobody slovenského národa, československej štátnosti, slovanskej družby a ľudovej republiky splývajú v harmonický celok. Zdôrazňoval, že Slováci v druhom odboji sú už na celkom inej politickej úrovni v porovnaní s prvým odbojom, a preto z tejto skutočnosti treba vyvodiť správne a konkrétne závery. Clementis okrem iného písal: „Každému je predsa jasné, že pri novej úprave pomeru Slovenska k republike nevystačíme s predpismi predmníchovskými a že už prvé vládne opatrenia na Slovensku na poli administratívnom, hospodárskom, kultúrnom i personálnom musia sa diať pod zorným uhlom budúcej úpravy — ak sa nemajú stať jej prekážkou."[13] Ale na také riešenie slovenskej otázky nemali a nechceli mať čas československé oficiálne orgány v Londýne. Miesto toho sa stále zaoberali témou o československej národnej jednote, ktorá zvýrazňovala nie kontinuitu úsilia Jána Kollára, Pavla Jozefa Šafárika a ďalších národných dejateľov, ale hospodársku agresiu českého kapitálu a politicko-administratívny centralizmus z čias predmníchovskej republiky. Neuvedomovali si, že všetky ich prognózy o povojnovom postavení Slovenska sú stavané na celkom chybných predpokladoch.

Do vzniku SNP myšlienku uznania samobytnosti slovenského národa a kritiku buržoázneho čechoslovakizmu z radov zahraničného odboja nastolili, a to veľmi dôrazne, iba predstavitelia moskovského vedenia KSČ a tiež príslušníci komunistickej emigrácie v Anglicku.[14] Títo hlavne

[12] Archív ÚV KSČ, fond KG, XV/43.
[13] Nové Československo, roč. V, č. 33 z 26. 8. 1944.
[14] Opozíciu voči Benešovi a jeho koncepcii národnostnej politiky zo strany niektorých Slovákov ako napr. Štefana Osuského formulovanú v jeho brožúre *Beneš a Slovensko*

na stránkach Československých listov, Nového Československa a tiež prostredníctvom moskovského rozhlasu razili cestu novému chápaniu slovenskej otázky. Bol to napr. článok Václava Kopeckého v Československých listoch z 15. 9. 1943. Kopecký v ňom postavil vzájomný pomer Čechov a Slovákov ako zásadný problém československej politiky. Žiadal zodpovedných československých politických činiteľov (vládu a Štátnu radu), aby so všetkou jasnosťou deklarovali, že Slováci sú vedľa Čechov uznaní za samobytný národ a že budú v budúcnosti postavení ako bratský národ podľa zásady „rovný s rovným". Stavať takto slovenskú otázku znamenalo brať poslednú pôdu spod nôh nielen slovenskej klérofašistickej buržoázie, ale paralyzovať aj separatistické tendencie slovenských emigračných politikov, ako Milana Hodžu, Štefana Osuského a ďalších. Súčasne varoval tých českých politikov, ktorí obhajovali tézu o slovenskej otázke ako o „vnútornej otázke", vykladajúc ju tak, že postavenie Slovákov v budúcom Československu sa bude riešiť cestou moci. V závere svojho článku Kopecký zdôrazňoval: „A nezabúdajme, že Slováci vedú svoj boj za slobodu v iných podmienkach než my a že by mohli na základe svojho vlastného boja dospieť k slobode eventuálne i skôr než my, Česi. Takáto vyhliadka nás musí viesť k tomu, aby sme rátali s tým, že Slováci vo chvíli oslobodenia budú mať i svoje samostatné národné slovenské predstaviteľské orgány. Majme preto pripravenú ruku pre bratské spojenie so Slovákmi. A buďme pripravení, aby sme na základe zásady „rovný s rovným" vytvorili po spoločnom víťaznom boji i nové šťastné československé spoločenstvo v slobodnej Československej republike."[15] Počas pobytu prezidenta Beneša v Moskve v decembri 1943 zástupcovia moskovského vedenia KSČ mu navrhovali, aby vláda vydala oficiálnu proklamáciu k Slovákom, v ktorej Slováci budú uznaní za národ nacionálne samobytný a bude obsahovať záväzok, že budúce postavenie Slovákov v oslobodenej republike sa bude riešiť podľa vôle slovenského národa a na princípe rovnoprávnosti. „Zdôraznili sme," písal o týchto rokovaniach K. Gottwald komunistickým pracovníkom v Anglicku, „že toto principiálne priznanie nacionálnej samobytnosti slovenského národa nijako nepredurčuje konkrétnu úpravu postavenia Slovenska v rámci Československej republiky, čo sa má riešiť až doma."[16] S týmto návrhom KSČ prejavil prezident Beneš úplný nesúhlas. On a československá vláda v Londýne naďalej zotrvávali na buržoáznom čechoslovakizme. Myšlienka československého štátu bola u nich nerozlučne spätá s vykonštruovanou teóriou jednotného československého národa. František Uhlíř, oddaný interpret Benešových názorov, v publikácii *O nové Československo* zatváral kapitolu o národnej a štátnej jednote československej: „Nemohl bych souhlasiti s tím, aby bylo ofi-

(Londýn 1943) nemožno považovať za prejav nejakých odbojových alebo progresívnych síl z radov v emigrácii žijúcich Slovákov.

[15] *Za slobodu českého a slovenského národa*, Bratislava 1956, 333.

[16] Klement Gottwald, *Spisy* XI, Bratislava 1955, 317–318.

cialně proklamováno za národní a státní program budování zvláštního národa Čechů a zvláštního národa Slováků. Kdyby totiž to se mělo stát, pak by se definitivně dovršilo duchovní odcizení obou větví a byl by to i počátek konců státní jednoty československé."[17] Pre československú vládu v Londýne bolo r. 1943 (i neskôr) smerodajné jej uznesenie z 30. 6. 1943, známe ako „Odpoveď československej vlády na memorandum pracovníkov zo Slovenska zo dňa 10. 2. 1943".[18] Celé uznesenie vlády vychádzalo z koncepcie tzv. československého národa. V závere uznesenia vlády sa hovorilo: „Československá vláda ďakuje verným československým občanom na Slovensku za ich dosavádnu obetavú prácu a spolieha na široké vrstvy slovenského ľudu i v konečnej fáze oslobodenia československého ľudu a územia Československej republiky od nepriateľa. Československá vláda bude i do tej doby, kým nenastanú normálne ústavné pomery, riadiť veci národa vo vedomí, že je za všetko svoje počínanie odpovedá obdivuhodnému a vernému suverénnemu národu československému."[19] V takomto duchu sa niesli oficiálne prejavy, tlač a rozhlasové vysielanie z Londýna (výnimku tvoria Clementisove rozhlasové prejavy) v naivnej viere, že absolútna väčšina slovenského ľudu sa hlási ku koncepcii československého národa. Toto nijako neprospievalo k vyjasneniu česko-slovenských vzťahov, ba práve naopak, bolo zneužívané fašistickou propagandou na Slovensku k vyvolávaniu strachu z budúceho spolužitia Čechov a Slovákov v spoločnom štáte.[20] Vedúci činitelia KSČ v Moskve i v Londýne neustále kritizovali toto čechoslovácke stanovisko a v záujme veci žiadali, aby československá vláda a prezident zmenili svoje stanovisko voči slovenskému národu, ale do SNP bez podstatného výsledku.

Bolo celkom logické, že otázka spolužitia Čechov a Slovákov na nových rovnoprávnych zásadách bola komunistami nadhadzovaná už v prvých dňoch povstania a jedine takto postavená mohla mať mobilizujúci význam v boji za obnovenie Československej republiky. V Liptovskom Mikuláši vychádzajúci Útok vyzýval 30. augusta „do boja za samostatné, nezávislé, federatívne Československo".[21] V Prehlásení Komunistickej

[17] František Uhlíř, *O nové Československo*, Londýn 1943, 34.

[18] Išlo o memorandum čechoslovackej skupiny Flora, ktorú čs. vláda v Londýne považovala za prejav celého odbojového hnutia na Slovensku.

[19] SÚA v Prahe, fond PMR-L, kartón 81 (Slovensko 1943—1945).

[20] Ľudácka tlač na Slovensku vyhlásenie čs. vlády v Londýne z 30. 6. 1943 využívala proti nej a proti Benešovi, čo objektívne znamenalo útočiť proti Československej republike, pretože oni boli jej oficiálnymi predstaviteľmi. Ako ľudáci komentovali toto vyhlásenie čs. vlády v Londýne, uvedieme jeden citát z Gardistu: „Takéto programové vyhlásenie londýnskej vlády vítame, lebo nebude teraz medzi Slovákmi ani jedného, či doma alebo v zahraničí, ktorý by nemal jasno o tom, čo by čakalo na slovenský národ a na Slovensko, keby ešte raz bolo dané rozhodovanie Benešovi a jeho klike. Z citovaného vyhlásenia vysvitá, že Beneš a jeho vláda neuznávajú existenciu slovenského národa, neuznávajú Slovákov za samobytný národ..." Gardista, roč. V, č. 158 zo 14. 7. 1943.

[21] Útok z 30. 8. 1944. (Originál je v OA Liptovský Mikuláš.)

strany Slovenska z 2. 9. 1944 sa vyslovilo „úprimné želanie, aby slovenský národ a český národ v zhode v novom spoločnom štáte vytvorili podmienky pre lepšiu a šťastnejšiu budúcnosť".[22] Komunisti so zdôrazňovaním československej štátnej myšlienky založenej na rovnoprávnom postavení Čechov, Slovákov a Zakarpatských Ukrajincov súčasne sa stavali za užšiu spoluprácu medzi slovanskými štátmi na čele so Sovietskym zväzom. Napr. Karol Šmidke na zjednocovacom sjazde KSS a sociálnodemokratickej strany sa vyslovil za spoločný ľudovodemokratický štát troch slovanských národov, Čechov, Slovákov a Zakarpatských Ukrajincov, ktoré by spolu s ostatnými slovanskými štátmi na čele s SSSR vytvorili mohutný 250 miliónový blok mieru a pokroku ako vzor „pokrokového, mierumilovného a šťastného života pre všetky národy a pre všetky generácie".[23] V rezolúcii tohto zjednocovacieho sjazdu sa o pomere československom hovorí: „Slovenský národ ako samostatný člen slovanskej rodiny sám si určí štátne, hospodárske a sociálne formy, v ktorých chce svoje budúce ideály uskutočňovať. Želáme si nové Československo, ktoré má byť slovanským štátom troch slovanských národov: Slovákov, Čechov a Podkarpatských Ukrajincov. Tieto národy podľa zásady rovný s rovným majú sa dohodnúť na formách spoločného žitia. Pevne veríme, že k takejto dohode príde, a že nikto nebude si uplatňovať predpráva, ktoré by nútili náš národ hľadať cesty k iným bratským národom. Čím priateľskejší a vyrovnanejší bude pomer Slovákov a Čechov, tým pevnejšia bude nová ČSR."[24] Ako vidieť, rezolúcia sa síce vyslovuje za štátny zväzok Čechov, Slovákov a Podkarpatských Ukrajincov, ale ponechávala si pre každý prípad možnosť rokovania o štátoprávnom zväzku Slovenska aj s inými partnermi. O akých partnerov šlo, napísal o niekoľko dní — 24. 9. 1944 — v Novom slove dr. G. Husák: „V bratskom štátnom spolužití s najpríbuznejším národom českým, v najužšej spolupráci a kontakte s ostatnými slovanskými národmi, menovite s veľkým národom ruským, vidíme širšie hranice pre náš národ. Treba si raz otvorene povedať, že náš ľud by nadšene uvítal, keby medzi nami a ostatnými slovanskými národmi, menovite medzi Slovákmi a Rusmi, nestáli hranice a colníci, keby slovenský človek za svoju vlasť považoval nielen územie od Aša po Jasinu, ale od Aša po Vladivostok."[25]

Formulácia spôsobu spolužitia Čechov a Slovákov, tak ako bola prijatá na zjednocovacom sjazde KSS a sociálnodemokratickej strany, bola v päťdesiatych rokoch odsúdená ako buržoáznonacionalistická. Tvrdilo sa, že vraj nevychádzala z perspektívy revolučného vývoja v oslobodenej republike a neuplatnilo sa v nej proletárske stanovisko. Treba práve

[22] AÚD KSS v Bratislave, inventár č. 1, arch. j. 209.
[23] Pravda, č. 10 z 20. 9. 1944; Archiv Národního zhromaždenia v Prahe, fond Štátnej rady v Londýne, Zápisnica z VIII. plenárnej schôdze zo 14. 12. 1944. Zpráva poslanca Františka Uhlířa.
[24] Pravda, č. 8 zo 17. septembra 1944; Hlas národa, roč. II, č. 19 z 19. septembra 1944.
[25] Gustáv Husák, *Zápas o zajtrajšok*, Bratislava 1948, 5.

zdôrazniť, že táto formulácia nebola namierená proti českému národu, ale proti buržoáznemu čechoslovakizmu a jeho nositeľom. Citovaná stať zo zjednocovacieho sjazdu, ako aj iné články a prejavy nesené v duchu vytvorenia nejakej širšej slovanskej koncepcie neboli namierené proti myšlienke československého štátu, ale naopak, z nej vychádzali.

Ak sa v čase SNP na adresu bratského ruského národa obracali Slováci viac ako kedykoľvek v minulosti, vyplývalo to z konkrétnej situácie. Slováci čakali oslobodenie od Rusov a oceňovali morálnu, materiálnu a vojenskú pomoc, ktorú dostávalo a očakávalo povstalecké územie od Sovietskeho sväzu. Sympatie k ruskému národu v širokých masách slovenského ľudu boli súčasne aj prejavom sympatií k Sovietskemu sväzu a jeho armáde. V nových historických podmienkach to bolo oživenie tradície slovanskej vzájomnosti a viery v sily najväčšieho slovanského národa. Táto skutočnosť sa musela prejaviť aj v dokumentoch KSS z tohto dobia, pretože to znamenalo opierať sa o prvý socialistický štát sveta. Komunisti to mohli robiť nie na svojom komunistickom programe, ale na programe celonárodnom.

Úsilie o národnostne spravodlivú Československú republiku spájali komunisti s bojom za jej nové sociálne a hospodárske usporiadanie, za jej ľudovodemokratický charakter. Už v citovanom úvodníku Pravdy z 28. 9. 1944 sa písalo: „Ale aj to si treba uvedomiť, že len široká ľudová demokracia a tesná spolupráca so Sovietskym sväzom v rámci veľkej slovanskej koncepcie umožní ozajstné uskutočnenie pravidla: rovnaké práva Čechom v Česku a na Morave, Slovákom na Slovensku a Ukrajincom na Podkarpatskej Ukrajine."[26] V podobnom zmysle hovoril poslanec Marek Čulen 8. 10. 1944 na verejnej manifestácii v Modrom Kameni. Čulen tu vyhlásil, že „KSS bojuje za novú, slobodnú a demokratickú ČSR, ktorá bude založená na širokej ľudovej demokracii a kde slobodné národy Čechov, Slovákov a Zakarpatských Ukrajincov budú v úplnej rovnosti žiť a pracovať".[27] Ináč ani nebolo možné vystupovať.

Slovenské národné povstanie s jednoznačným priklonom k československej štátnej myšlienke, budovanej na historicky nových základoch v hospodárskej, ako aj národnostnej politike bolo mocným činiteľom proti benešovskej koncepcii národnostnej otázky. Stalo sa veľkým historickým medzníkom pri vytváraní nového, bratského zväzku Čechov a Slovákov.

Hlasy za novú úpravu pomeru medzi Čechmi a Slovákmi na povstaleckom území neodznievali len z úst popredných funkcionárov KSS, ale aj českých komunistov, ktorí prišli na pomoc slovenskému ľudu v jeho boji proti fašizmu. Najvýraznejšie to povedal Ján Šverma na plenárnom zasadnutí SNR 3. 10. 1944. „Naše stanovisko je jasné," povedal Šverma, „a bolo jednoznačne vyjadrené predsedom našej strany súdruhom Gott-

[26] Pravda, č. 17 z 28. 9. 1944.
[27] Zvesti (vydávala KSS v Modrom Kameni za pomoci ONV), roč. I, č. 1 z 11. 11. 1944.

waldom, i všetkými českými komunistami: slovenský národ je svojbytným a samobytným slovanským národom. Ako každý slovanský národ má plné právo byť gazdom vo svojej krajine."[28]

Vláda a prezident republiky sa v Londýne s pomermi na povstaleckom Slovensku a s postojom SNR v česko-slovenských vzťahoch dozvedali vo veľmi jednostrannej interpretácii ich informátorov, ktorí slovenské pomery hodnotili zo zorného uhla buržoázneho čechoslovakizmu. SNR mala záujem na tom, aby jej stanovisko bolo v Londýne vypočuté autenticky. Preto na základe uznesenia pléna SNR z 30. 9. 1944 odletela 7. 10. 1944 do Londýna osobitná delegácia SNR v zložení: Ladislav Novomeský, Ján Ursíny a poplk. Miroslav Vesel. Jeden z členov tejto delegácie Ladislav Novomeský vykonal kus práce pri propagovaní povstaleckých myšlienok v Anglicku a prakticky on jediný bol skutočným partnerom pri rozhovoroch s prezidentom Benešom a členmi vlády.

Delegácia SNR odovzdala 15. 10. 1944 prezidentovi Benešovi uznesenie SNR z 29. septembra, ktoré vyvolalo rozladenie nielen u Beneša, ale v celom tábore londýnskej buržoáznej emigrácie. Počas vzájomných rozhovorov a stretnutí s prezidentom Benešom a inými československými činiteľmi videli členovia delegácie SNR, že je potrebné vysvetliť niektoré otázky česko-slovenského pomeru. Preto 2. novembra odovzdali Benešovi pripomienky o pomere česko-slovenskom. V nich bolo Benešovi tlmočené, že ešte nikdy v dejinách slovenského národa sa nestalo, že by Slováci s takou spontánnosťou a jednomyseľnosťou sa postavili do boja, ako sa to stalo 29. augusta 1944. „Išli sme do tohto boja s najväčším odhodlaním za obnovenie demokratickej Československej republiky, a to všetci, i tí, ktorým tzv. slovenský štát doniesol určité výhody či už rázu osobného alebo hospodárskeho. Dokázali tak, že cit spolupatričnosti s bratským národom českým, myšlienka slovanská, túha po opravdovej slobode a demokracii, ktoré hľadajú v obnovenej ČSR, sú im vyššie ako egoistické záujmy jednotlivcov. Boli si vedomí i toho, že súc vo výhodnejšom postavení ako bratia Česi, povinní sú vztýčiť zástavu republiky i za nich a takto legitimovať i oprávnenosť nášho zahraničného boja. Táto šľachetná snaha, vytrysknuvšia z duše celého nášho národa, však zaväzuje. Zaväzuje k tomu, aby obnovená ČSR bola vybudovaná na základoch absolútnej rovnocennosti a rovnoprávnosti Slovákov a Čechov" — vyhlasovalo sa v týchto pripomienkach.[29] Ale londýnskej buržoáznej emigrácii na čele s prezidentom Benešom boli milé len pätolizačské čechoslovácke vyhlásenia, a nie suverénna mienka zástupcov povstaleckého Slovenska.

Československá vláda v Londýne sa 23. 10. 1944 zaoberala uzneseniami SNR z 29. 9. a 16. 10. 1944. Členovia vlády sa rozčuľovali nad tým, čo sa na Slovensku robí. Ján Bečko dokonca konštatoval, že vláda sa môže

[28] Pravda, č. 23 z 5. 10. 1944.
[29] AÚD KSČ v Prahe, zbierka č. 38, arch. j. 69.

ocitnúť v podobnej situácii ako poľská vláda. Hoci sa ministri londýnskej vlády zdráhali uznať fait accompli vytvorené na povstaleckom Slovensku, napokon museli kapitulovať a uznali, že SNR vykonáva zákonodarnú, vládnu a výkonnú moc na území Slovenska. Taktiež museli uznať, že ústava z roku 1920 nemôže byť platná v plnom rozsahu.[30] Ale v otázke budúceho štátoprávneho postavenia Slovenska v oslobodenej republike sa československá vláda zachovala rezervovane. Poukázala, že „se ovšem nepokládá za kompetentní, aby jakýmkoliv svým rozhodnutím prejudikovala a předurčovala konečné ústavoprávní uspořádání Československé republiky".[31] Napokon ani SNR nepovažovala počas SNP situáciu za vhodnú, aby sa definitívne určilo štátoprávne postavenie Slovenska, o čom svedčí jej uznesenie „O vzájomnom pomere domáceho a zahraničného odboja" prijatom na jej tajnom zasadnutí 29. 9. 1944. V tomto dokumente sa SNR vyslovila za spoločný štát troch slovanských národov, Čechov, Slovákov a Zakarpatských Ukrajincov, na základe princípu rovný s rovným. Definitívne ústavoprávne usporiadanie ČSR sa ponechávalo na prerokovanie legitímnym zástupcom týchto troch národov.[32]

Môžeme povedať, že forma, ako bude Slovensko začlenené do novej republiky, bola stále predmetom politických diskusií a celá problematika bola vo vývoji. Pokiaľ sa nadhadzovali nové formy vzájomného spolužitia, nebolo jednotné stanovisko ani v radoch slovenských komunistov. Napríklad Ladislav Novomeský na tlačovej konferencii v Londýne 18. 10. 1944 údajne povedal, že politickým cieľom SNR je jednotná Československá republika — nie federálna — s jednou vládou a parlamentom v Prahe, ale s decentralizovanou správou. Podľa správ agentúry Reuter, Press Association a Exchange Telegraph mal sa Novomeský vyjadriť v tom zmysle, že i v Čechách sa vytvorí obdobná národná rada ako na Slovensku. Obe rady skončia svoje poslanie, až bude celá republika oslobodená a odovzdajú moc ústrednej vláde v Prahe.[33] Vývoj tento názor prekonal, ale takto nastolená otázka dávala londýnskej vláde iskierku nádeje, že SNR zostane len ako dočasný orgán a že ju stihne osud ako SNR po prvej svetovej vojne.

Ústupky čs. vlády v Londýne voči Slovenskej národnej rade boli uskutočnené len pod tlakom reálnej situácie a vláda si vôbec nezaväzovala ruky na povojnové obdobie. Ale i tak mali oni určitý význam, lebo predstavitelia českej odbojovej buržoázie začali ustupovať z pozícií

[30] Bohuslav Laštovička, *V Londýne za války*, Praha 1960, 427.

[31] Bohuslav Laštovička, *V Londýne za války*, Praha 1960, 426; Zdeněk Fierlinger, *Ve službách ČSR*, II, Praha 1948, 415. Vláda pri určovaní svojho stanoviska sa opierala o vyhlásenie čs. národného výboru v Paríži zo dňa 22. 12. 1938, v ktorom sa hovorí: „O novém vnitřním uspořádání státu, o poměru svobodných Čechů k svobodným Slovákům rozhodne si většina svobodných Čechů a většina svobodných Slováků demokratickou formou v bratrském porozumění podle zásady rovnosti v právech i v povinnostech".

[32] AÚD KSČ v Prahe, zbierka č. 38, arch. j. 69; *Slovenská národná rada 1943—1949*, Bratislava 1949, 39.

[33] ŠÚA v Prahe, fond PMR-L, kartón č. 47.

tuhého centralizmu. Veď len pred pár týždňami, 4. 9. 1944, z kancelárie prezidenta Beneša bol pre osobnú a dôvernú informáciu ministrov československej vlády rozposlaný návrh programu, o ktorom mal 7. 9. 1944 besedovať Beneš s československou vládou. Podľa tohto elaborátu sa politická správa republiky mala viesť na princípe krajinských (zemských) národných výborov, bez osobitného postavenia Slovenska.[34] A tu zrazu SNP postavilo československú vládu a prezidenta Beneša pred skutočnosť, ktorú neočakávali. Minister Jaroslav Stránsky sa v poznámkach k uzneseniu SNR z 29. 9. 1944 vyslovil v podstate za starý pražský centralizmus a pokiaľ sa týka ústavy z roku 1920, výslovne uviedol: „Bylo by krajně nebezpečné pro pořádek, právní řad a konečnou dohodu nás všech, zejména pro dobu přechodnou, říci, že ústava už neplatí, nebo že není podkladem právního řadu v republice. Důsledkem by prostě byl naprostý chaos."[35]

Ale ani SNP a rokovania delegácie SNR v Londýne zásadne neovplyvnili postoj predstaviteľov českej buržoázie v slovenskej otázke. V depeši z Londýna do Moskvy, v ktorej bol čs. veľvyslanec Zd. Fierlinger 16. 11. 1944 informovaný o výsledkoch rokovania s delegáciou SNR, sa opäť opakovali staré Benešove plány na politické usporiadanie oslobodenej republiky. Plány s centrálnym snemom a vládou a krajinským zriadením, ktoré budú tvoriť štyri krajiny, Čechy, Morava, Sliezsko a Zakarpatská Ukrajina.[36] Beneš delegácii SNR formuloval štátoprávne stanovisko takto: „Náš systém státní správy by tudíž, po mém soudu, nebyl to, čemu se běžně říka dualism nebo federalism."[37] Čiže inými slovami podľa Beneša mal byť opäť nastolený pražský buržoázny centralizmus a byrokratizmus. V ďalšej depeši z 23. 11. 1944 oznámil Beneš Fierlingerovi, že na oslobodenom území budú uskutočnené voľby do miestnych, okresných a krajinských národných výborov. V tejto veci sa Beneš dovolával rokovaní s činiteľmi KSČ z doby svojho pobytu v Moskve r. 1943. Ale Fierlinger po rozhovore s Gottwaldom oznámil do Londýna najnovší Gottwaldov názor, že SNR vytvoriviša sa v ilegalite sa musí stať reprezentatívnym orgánom a musí byť potvrdená na celoslovenskom sjazde okresných národných výborov.[38] Teda už nijaký krajinský národný výbor, ale organ, ktorý sa počas SNP dostal na čelo národnooslobodzovacieho boja na Slovensku.

Pokiaľ sa týka hlásenia jednotného československého národa z londýnskych buržoáznych kruhov, nastal počas SNP a po ňom istý taktický ústupok, a to v tom zmysle, že sa už tak tupo nepropagoval, ale začalo

[34] AÚD KSČ v Prahe, zbierka č. 38, arch. j. 66.
[35] AÚD KSČ v Prahe, zbierka č. 38, arch. j. 69.
[36] Zdeněk Fierlinger, *Ve službách ČSR*, II, Praha 1948, 413. Fierlingerovi bol fakticky dávaný na vedomie text „Sdělení presidenta republiky delegaci Slovenské národní rady" z 5. 11. 1944. Pozri Edvard Beneš, *Úvahy o Slovanství*, Praha 1946, 326.
[37] Edvard Beneš, *Úvahy o Slovanství*, Praha 1946, 326.
[38] Zdeněk Fierlinger, *Ve službách ČSR*, II, Praha 1948, 418—419.

sa vystupovať so zv. tolerančnou teóriou. Podľa nej sa mohol každý Čech a Slovák hlásiť za Čecha, Slováka alebo Čechoslováka. Už v citovanej depeši Fierlingerovi z Londýna zo 16. 11. 1944 sa vykladal Benešov „osobný názor": Prezident Beneš vždy hájil a háji stanovisko jednotného národa československého „...Češi a Slováci jsou si dvě rovnocenné, rovnoprávne a stejně vyspělé části jednoho a téhož národa... Usnest, odhlasovat nebo nařídit, že je buď národ český a národ slovenský nebo národ československý je prostě nesmyslné. Prezident Beneš hájí stanovisko naprosté loajální a poctivé tolerance a vzájemného espektu. U nás má být plně a poctivě respektován Slovák (jako národ), Čech (jako národ), Čechoslovák (jako národ)", tak zneli najnovšie formulácie Beneša.[39] Pri zotrvávaní londýnskych oficiálnych kruhov na takomto stanovisku logicky vyplývalo, že nemôžu byť za osobitný slovenský národnopolitický orgán, ktorý by vyjadroval a reprezentoval slovenskú národnú a politickú samobytnosť. V ich ponímaní krajinský národný výbor mal byť len stupňom určitej decentralizácie prísne unitárneho štátu.

Slovenské národné povstanie dôkladne rozvrátilo celú benešovskú koncepciu v národnostnej otázke. Uznanie SNR — i keď Londýnom len de facto ako revolučné provizórium — bolo veľkým víťazstvom revolučných síl v národnooslobodzovacom boji nad silami reštauračnými. Všetky základné myšlienky a problémy nastolené v národnostnej otázke počas SNP nezanikli zánikom slobodného povstaleckého územia, ale v nových podmienkach a s veľkou naliehavosťou sa začali opäť nastoľovať na území Slovenska oslobodzovanom Sovietskou armádou.

Иосиф Яблоницки

СЛОВАЦКОЕ НАЦИОНАЛЬНОЕ ВОССТАНИЕ — НОВЫЙ ПЕРИОД В РЕШЕНИИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ЧЕХОВ И СЛОВАКОВ

Во время Словацкого национального восстания в родной стране был возобновлен суверенитет Чехословацкой республики. Словацкий народ полностью отвернулся от клерофашистского режима братиславского правительства. Ясно, что с возобновлением ЧСР было со стороны представителей восставшей Словакии прокламировано, чтобы новая ЧСР строилась на новых национальных, социальных и политических принципах. Словацкий национальный Совет как революционный представитель словацкого народа добивался в национальном вопросе: во-первых, чтобы чехословацкое правительство в Лондоне и президент Бенеш признали словацкий народ самобытным народом и чтобы взаимоотношения чехов и словаков были регламентированы на основе полного равноправия; во-вторых, чтобы Словацкий Национальный Совет был признан репрезентативным органом революционной власти в Словакии и чтобы его компетенция соблюдалась в такой мере, в какой возникла на территории Словацкого национального восстания. Такое решение положения словаков в новой ЧСР было в полном противоречии с буржуазным чехословакизмом — официальной идеологией чехословацкой буржуазной эмиграции в Лондоне. Поэтому президент Бенеш и чехословацкое правительство в Лондоне делали все, чтобы великое словацкое национально-освободительное движение втеснить в рамки своих политических планов и понятий. Но это им не удалось. Словацкий Национальный Совет постановлениями от 29 сентября и 16 октября 1944 г. дал знать, что положение Словакии в новой ЧСР

[39] Tamže, 414.

HISTORICKÝ ČASOPIS XII, 3
1964
str. 313-327